

Almanya'da Ünlü ve Yalnız Bir Şair: Hasan Özdemir

A Lonesome Poet in Germany: Hasan Özdemir

Sedat ŞAHİN*

Öz

Almanya ile Türkiye arasında 1961 yılında ekonomik işbirliği çerçevesinde imzalanan anlaşmaya dayanarak milyonlarca insan Türkiye'den Almanya'ya göç etmiştir. Göçün üzerinden 2012 yılı itibarıyla 51 yıl geçmiştir. Bu insanların sayısı bugün milyonları bulmuştur. Günümüzde Almanya'da her alanda başarılı insanlar yetişmiş ve Türk kökenli Alman şair olarak nitelendirilen Hasan Özdemir'de Alman Edebiyatı'nda yerini almıştır. Beş şiir kitabı bulunan Özdemir birçok Edebiyat ödülü almış ve şiirleri farklı dillere de çevrilmiştir. İngilizceye çevrilen şiirleri aracılığıyla İngiltere'de de adını duyurmayı başarmıştır. Bu çalışmanın giriş bölümünde Türklerin Almanya'ya göçünün 51 yılı kısaca ele alındıktan sonra Almanya'da oluşan kuşakların benzerlikleri ve farklılıkları incelenmiştir. Gelişme bölümünde ise Almanya'daki Türk kökenli yazarların konu ve üslup bakımından yaşadıkları ikilem analiz edilmiştir. Bu analiz sonucunda Türk kökenli yazarların Almancayı tercih etmelerinin nedenleri maddeler halinde örneklendirilerek sunulmuştur. Yine örneklerden yola çıkarak Türkçenin neden ikinci dil olarak kabul gördüğü ortaya konulmuştur. Bu çerçevede bir yazarın Anadoluda mı yoksa sonradan öğrendiği yabancı dilde mi eserleri yazması gerektiği sorusu ortaya atılmış ve bu soruya yanıt aranmıştır. Sonuç bölümünde ise Özdemir'in eserleri, öz geçmişi ve yarattığı imgelerin Alman okuyucu tarafından nasıl alımlandığı ve neden Alman şair olarak algılandığı ele alınmıştır. Aynı bölümde Özdemir ile diğer yazarlar arasındaki farklılıklar ve benzerlikler ortaya konduktan sonra Alman Edebiyatı'nın bir parçası olan Türk kökenli yazarların gelecekte hangi konuları ele alabilecekleri, nasıl bir üslup oluşturacakları ve neden köklerinden kopmadıkları gibi temel sorunlar irdelenmiştir. Bu çalışmanın bir başka özelliği de Özdemir ile yapılan yazışmalarda kendi öz yaşam öyküsüne ve edebi kişiliğine ilişkin açıklamaların doğrudan kendisi tarafından yapılmış olmasıdır. Başka bir ifadeyle bu çalışmada Özdemir hakkında ortaya konulan yargıları ve eleştirileri bizzat şairin kendisi yanıtlanmıştır. Yine kendisiyle yapılan Ağustos 2012'de Hacettepe Üniversitesi'nde özel görüşmede bu çalışmanın

* Yrd. Doç. Dr. Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü
ssedat@hacettepe.edu.tr

içeriği kendisine aktarılmış ve düşünceleri sorulmuştur. Özellikle bu çalışmada yer alan şiirlerine ilişkin düşünceleri ilgi çekicidir. Her ne kadar Almanca yazmasına rağmen Geleneksel ve Çağdaş Türk Şiirinin gelişim sürecinin kendisi için çok önemli olduğunu Türk şiirinden hiç bir zaman kopmadığını ve aynı zamanda Türk şiirinin kendisi için ilham kaynağı olduğunu ifade etmiştir. Buna ek olarak Türk şiirinin zenginliği vurguladıktan sonra bu zenginliği Alman Edebiyatı'na nasıl aktarabileceği konusunu çok düşündüğünü ve bunu başarmayı amaçladığını söylemiştir.

Anahtar Kelimeler: Almanya'ya göç, Türkler, misafir işçi, Hasan Özdemir, şiir.

Abstract

Millions of people immigrated to Germany from Turkey basing on the agreement signed as part of the economic cooperation between Germany and Turkey in 1961. As of the date of year of 2012, 51 years passed after this migration process. Nowadays, all-rounder people have grown up in Germany and Hasan Özdemir who is considered as a German poet of Turkish origin took part in German literature as well. Özdemir, who has had five poetry books, has received lots of prizes in literature and his poems were translated from German to other different languages. He made his name in England through his poems translated from German to English. In the introduction part of this study, 51-year of Turkish people's immigration to Germany from Turkey was discussed briefly and then similarities and differences between generations originated in Germany were analyzed. In the body part of this study, the dilemma that the writers of Turkish origin living in Germany have in terms of topic and style was analyzed. As the result of this analysis, the reasons why Turkish writers choose German language were presented through examples clause-by-clause. Similarly; the reason why Turkish language is accepted as second language was presented based on the examples. In this context, a question raised: In which language a writer should write his works, in his native language or in his foreign language he learnt later? After that the answer of this question was searched. In conclusion part of this study, the issue of how Özdemir's works, his personal background and the images created by him are perceived by German readers and another issue of why he is accepted as a German poet was discussed. In the same part of the study, similarities and differences between Özdemir and other writers were presented and some basic problems, such as which topics will be addressed by the writers of Turkish origin who are regarded as a part of German literature in the future, what kind of style they will develop and why they cannot leave their origin, were addressed. Another point of this study, descriptions and instructions regarding to Özdemir's biography and personality in literature were received from him directly through correspondences exchanged with him. In other words, judgments and critics stated in this study about Özdemir were answered by the writer himself. The content of this study was explained to him in a private meeting held at Hacettepe University in August 2012 and his ideas about this study were asked.

Key words: Immigration to Germany, Turks, guest worker, Hasan Özdemir, poem.

Giriş

Almanya'yla Türkiye arasında 30 Ekim 1961 yılında "Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Almanya Federal Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Türk Firmaları İşçilerinin İstisna Akdi Çerçevesinde İstihdamına İlişkin Anlaşma" imzalanmıştır (Deutschland,

1997, s. 46). Bu anlaşmaya dayanarak binlerce insan Almanya'ya göç etmiş ve bugün sayıları yaklaşık 3 Milyonu bulan Türkiye Yurttaşı ve Alman Vatandaşlığına geçmiş insanlar bulunmaktadır. 1961'den 1974'de kadar Almanya'ya göç edenler "misafir veya göçmen işçi" olarak nitelendirilmiştir (Şahin, 2002, s. 347). Anılan dönemler arasında Almanya'ya göç edenler "1. Kuşak", 1974'den 1984' de kadar olan dönem ise "2. Kuşak Türkler" olarak da adlandırılmıştır. Günümüzde ise "Türk kökenli Almanlar" olarak tanımlanan 3. ve 4. Kuşaklar özellikle yazın dünyasında yer almaya başlamış ve eserleri en çok okunan yazarlar arasına girmiştir. Örneğin Dilek Güngör Almanya'da son yıllarda yetişen ve Almanca yazan önemli yazarlardan biridir.

Hasan Özdemir Almanya'ya 2. Kuşak olarak göç edenler arasında yer almıştır. 1963 yılında Türkiye'de doğmuş, 1979 yılında ailesinin yanına gitmiştir. 1979 yılında Ludwigs-hafen am Rhein'da yaşamaya başlamış, Alman Dili ve Edebiyatı, Felsefe ve Yabancı Dil Olarak Almanca öğrenimini görmüş, Stuttgart kentinin yabancı yazar bursunu kazanarak adını Almanya'da duyurmaya başlamış ve ünlü olmuştur. Daha sonra İngiltere'nin Keele Üniversitesi tarafından ünlü şairlere verilen burstan yararlanarak Keele Üniversitesi'nde konuk şair olarak çalışmıştır. Şiirleri İngilizceye ve Rusçaya çevrilmiştir. Son yıllarda tiyatro oyunları da yazmaya başlamıştır.

Almanya'da özellikle 2. Kuşak Türkler arasından birçok yazar, bilim insanı, sporcu, işadamaı, kabare oyuncusu, politikacı yetişmiştir. Bu bağlamda Özdemir'i özel kılan ise onun ilk şair olmasından kaynaklanmaktadır. Türk yazarların içinde şair sanatıyla uğraşan birçok edebiyatçı olmasına rağmen, Özdemir Alman okuyucu çevrelerinde en önemli şair olarak kabul edilmektedir.

Özdemir'in 1989 yılında ilk şiir kitabı "Was soll es sein" (Bu ne iş) yayınlanmış, söz konusu kitap Özdemir'in burs almasını sağlamış ve Alman okuyucu kitlesi tarafından tanınmasına neden olmuştur. Kitabın içinde yer alan şiirler hem Türkçe hem de Almanca olarak yazılmıştır. Özdemir'in bunu yapmadaki amacı hem Türk hem de Alman okuyucu kitlesine ulaşma çabasıdır. Bu anlamda da başarılı olmuştur. 1994 yılında "zur schwarzen nacht flüstere ich deinen namen" (gecenin karanlığına adını fısıldarım) adlı şiir kitabı yayınlanmıştır. Şiirleri her iki dilde yazılmıştır. Bu kitap Almanya'da önemli edebiyat ödülleri almış ve Stuttgart kentinin yazarı olarak kabul edilmesine neden olmuştur. 1998 yılında yayınlanan "Das trockene Wasser" (kurumuş su) adlı kitabı Almanca olarak okuyucularla buluşmuş, 2009 yılında ise "Die Sichtbare Stadt" (Görünen şehir) adlı kitabı yayınlanmıştır.

İmge ve Şiir

Almanya'da yaşayan Türklere ilişkin 1961 yılından itibaren çeşitli önyargılar oluşmuştur. Almanya ile Türkiye arasındaki ilişkilere bakıldığında "Türk İmgesi" Alman toplumunda yüzyıllar öncesinden zaten var olan bir imgedir. Özdemir bu imgeleri şiirlerinde, şiir sanatının kurgusu içinde çok başarılı bir şekilde ele almıştır. Edebi Üslup olarak hiciv türü Almanya'da yaşayan birçok Türk yazarın anlatım tarzı olmuştur. 1. Kuşak Türk Yazarları'nın eserleri estetik biçimden yoksun olduğu eleştirisinden dolayı 1. Kuşak ya-

zarlar Alman Edebiyatı'nın bir unsuru olarak kabul edilmemiştir. Sonraki kuşaklar da ise estetik kaygısı gittikçe artan bir öneme sahip olmuştur. 1. Kuşak Türk yazarlardan Bekir Yıldız'ın veya 2. Kuşak yazarlardan Şinasi Dikmen'in eserlerindeki hiciv türünün çok iyi edebi malzeme olarak işlenmesinden bu yana Özdemir'in şiirlerindeki estetik kaygısı çok belirgin olarak görülmektedir. Özdemir'in şiirlerinde de hiciv sanatı şiir sanatını destekleyen unsur olarak kullanılmıştır. Ele alınan edebi malzeme ne olursa olsun, şiirlerin kurgusu estetik alımlamaya yönelik kaygıları da ortaya koymaktadır. Estetik kaygıların yoğun olarak şiirlerine yansımaları, gerçekliğin romantik unsurlarla birleştirilmesi, Türklerle ilişkin yargılara verdiği yanıtlar, Alman okuyucu kitlesinin ilgisini çekmiştir. Örneğin Almanya'da son yıllarda yükselen ırkçı söyleme ilişkin düşüncelerini Özdemir „made in germany“ şiirinde şu şekilde dizeleştirir:

bir fincan espresso	tasse espresso streichölzer
kutu içinde kibrit	ein schachtel voll
acımış gerçek açsam ağzını	verbitterter wahrheit
kanayacak gün	öffnete ich ihren mund
kıpkırmızı	wurde bluten der tag lutrot
sapsarı olmuşken mevsim	die jahreszeit
her yeni gün doğuşunda	gelbgold
kapkara ırkçıların yüzü	mit jedem tag der anbricht
kapkara	pechschwarz
kıpkırmızı	die gesichter der rassisten
sapsarı	schwarz
	rot
	gold

(Özdemir, 1994, ss. 16-17)

Söz konusu estetik kaygısı sadece Anadilinde değil, Almanca yazdığı şiirlerinde de dikkat çekmektedir. Özdemir'de estetik kaygıdan anlaşılması gereken başka bir unsurda dolaylı gösterge oluşturmadaki çabasıdır. Dolaylı göstergeler şiirlerinde genellikle kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Günlük hayat her edebiyatçının beslendiği olgularla doludur ve edebi metinler bu olguları tekrar üreterek okuyucu kitlesine yansıtmaktadır. Özdemir'in ait olduğu kültür ile yaşadığı toplum arasındaki farklılıklar dolaylı göstergeler aracılığıyla her iki toplumun anlayabileceği şekilde dizelerinde şiirselleşir. İki toplum arasındaki kültürel farklılıklar dolaylı göstergeler oluşturma açısından çok önemlidir ve şiirlerinde şu şekilde dizeleşir:

ayrı iki dünya değil bu	dies sind nicht
bir dünya ikiye ayrılmış sadece	zwei verschiedene welten
sen başka çerçevede	nur eine in zwei halften
ben başka	du in einem rahmen
	ich in einem anderen

(Özdemir, 1994, ss. 88-89)

Günlük yaşama ilişkin olgular sadece kültürel öğeler arasındaki farklılıklardan ortaya çıkmaz. Türklerin ekonomik yapısındaki değişim ve bu değişimin oluşturduğu “İmge” şiirlerinde yer almaktadır. Alman Ticaret Odası’nın verilerine göre 2010 yılı itibarıyla Almanya’da yaklaşık 26 000 dönerci bulunmaktadır (Şen, 2011, s. 165). Dönerciler Almanya’daki Türklere ilişkin en önemli imgelerden birisidir. „Ein Zyklus für Döner in drei Gängen“ adlı şiirinde dönerin dünya gibi döndüğünü veya döner bıçağının yasalar gibi halkın geleneksel anlayışını ortaya koyduğunu ve dönerci dükkânlarında oluşan kuyruğunun halkın kendisi olduğunu şiirleştirmiştir. Almanya’nın eski başbakanlarından Helmut Schmidt’in yayınlanan kitabında döner yediğini ama hiçbir zaman döner almadığını, dönerin kendisine ikram edildiğini anlatmaktadır (Schmidt, 2011, s. 48). Schmidt, Türklere ilişkin bakış açısını döner aracılığıyla dile getirmiştir. Yine önemli bir partinin genel başkanı Almanya’da seçim öncesi eline döner bıçağı alarak Türklere oy istemiştir. Dolayısıyla döner Almanya’daki Türk Varlığı’nın imgesi durumdadır ve bu olgu Özdemir tarafından şiirlerine zorunlu olarak aktarılmıştır.

„Mannhaus“ adlı ve Şükrü Turan’a ithaf ettiği şiirinde Rhein nehrine ilişkin gözlemini, kuşaklar arasındaki çelişkileri ve psikolojik tahlillere yer vermiştir. Özdemir bu şiirinde ünlü Alman yazar ve şair F. Schiller’e değinir ve „Haydutlar“ adlı eserini psikolojik tahlil aracılığıyla kavramlaştırır. Özdemir’in Alman Edebiyat Tarihi konusunda genel kültürünün iyi olması, yabancı kökenli bir şairin kendi dünyasından Schiller gibi ünlü bir yazarı konu olarak işlemesi Alman okuyucu kitlesi için önemlidir. Başka bir ifadeyle, Alman okuyucu kitlesi yabancı bir göz aracılığıyla kendilerini görmektedir:

Geceye yağmur yağar	es regnet in die nacht
yağmur bana yağar	es regnet auf mich
değil almana	den deutschen geht’s nichts an
onda şemsiye var	er hat seinen regenschirm
bende kocaman inat	ich trotze
ıslanacağım	werde nass
	(Özdemir, 1994, ss. 10-11)

Özdemir’in şiirlerinde özellikle 1. Kuşağa ilişkin göstergeler de belirgin olarak kullanılmıştır. Bilindiği üzere 1. Kuşak olarak nitelendirilen insanlar hiç tanımadığı ve dilini bilmediği bir ülkede yabancı olarak yaşamının olumsuzluklarını bizzat deneyimleyerek varlıklarını devam ettirmişlerdir. 1. Kuşak Türkler’in ülkelerine geri dönmeyecekleri fark edildiğinde, Alman yetkililer tarafından Türklerin Almanya’ya uyum sağlamaları konusunda değişik politikalar uygulanmaya konulmuştur. Uyum sorunu (Integration) bugün Türklere ilişkin yapılan eleştirilerin başında gelmektedir. Özdemir bu durumu “Bu şey” adlı kitabında şu şekilde dizeleştirir:

bir gemi düşünüyorum uzakta	an einem denke ich in der ferne
tanımadığım bir şehri	an eine Stadt die ich nicht kenne
geldiğim ülkeye geri	an das Land wo ich herkomme und
dönemediğimi	das ich nicht zurück kann
	(Özdemir, 1989, ss. 8-9)

Kaderin benzemesin bana yavrum
Ne gurbet elde garip kal
Ne de memleketine hasret

nein mein kind du sollst nicht das
gleiche Schicksal haben wie ich
weder Einsamkeit in der fremde
noch die Sehnsucht
nach deinem Land
sollst du spüren
(Özdemir, 1989, ss. 40-41)

Türk Kökenli Alman Yazarlar

Almanya'da yazan 1. Kuşak Türk Yazarlar eserlerini sokak dili Türkçesiyle kaleme almıştır. Bekir Yıldız'ın „Alman Ekmeği“ bu duruma somut bir örnektir. 1. Kuşak yazarlar üç konu üzerinde durmuşlardır. Vatan hasreti, Alman toplumuyla kültürel karşıtlık ve fabrikada zor iş koşulları. Bu dönem, 1. Kuşak Yazarlar'ın realizm (gerçekçilik) akımının etkisinde bilinçsizce kaldıklarını görmekteyiz. Bu dönemin yazarlarına yapılan en önemli eleştiri yazdıklarının edebi bir değere sahip olmadığı iddiasıdır. Söz konusu iddia doğru değildir. 1. Kuşak olarak nitelendirilen kuşağın 1964 yılı itibarıyla %63'ü kalifiyesiz, %37'si de azda olsa mesleki eğitimi olan insanlardan oluşmaktadır (Kongar, 1989, s. 359). Bu veriler göz önünde bulundurulduğunda bu kuşağın edebiyat ile uğraşma çabası önemlidir. Buna bağlı olarak da dönemin yazarları düşünüldüğünde sayıları hiç de azımsanmayacak düzeydedir. O dönemin eserlerinde Türklerin psikolojik tahlilleri hem komik hem trajik hem de trajik komik unsurlar barındırır. 1. kuşak yazarlara ilişkin ilginç bir durumda eserlerinin o dönemde Türkiye'de okunuyor olmasından kaynaklanmaktadır. 1. kuşağın yazarları Almanya'dan yaşanan olguları yazmalarına rağmen Alman Edebiyatı'nın bir parçası ya da bir bölümü olarak kabul edilmemiştir. Okuyucu kitlelerini Türkiye'deki okuyucular oluşturmuştur. Kısmen de olsa Türk Edebiyatı'nın bir parçası olarak kabul edilmiştir. Fakir Baykurt o dönemin önemli yazarlarından birisidir.

2. kuşağın yazarları karma dil (Mischsprache) denilen bir anlayışı geliştirmişlerdir. Bir cümlede içinde hem Almanca, hem de Türkçe sözcükler yer almakta, yazım kurallarına hiç dikkat edilmemekte ve her iki dilin oluşturduğu karmaşık bir yapının ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Dolayısıyla ortaya çıkan ürün hem hiciv hem de komik unsurları içinde barındırmaktadır. Bu şekilde yazan yazarlar bir dönem Almanya'da çok ünlü olmuşlardır. Şinasi Dikmen'in eserleri en önemli örnektir. “Hura ich lebe in Deutschland” (Yaşasın ben Almanya'da yaşıyorum) adlı eserinde Türk ailenin küçük çocuğu Goethe amcaya mektup yazar ve ırkçılığın ne olduğunu anlamadığını ifade eder. Alman Edebiyatı'nın en önemli yazarlarından olan Goethe, Dikmen tarafından hiciv sanatına aktarılan bir öge olarak karşımıza çıkmaktadır. Buna benzer olguların sıkça işlenmesi okuyucu kitlesi tarafından büyük ilgi uyandırır. Dikmen'in kabare oyunları bir dönem haftalarca kapalı gişe oynamıştır.

2. Kuşak yazarların önemi büyüktür. Türk kökenli yazarların Alman Edebiyatı'nın bir parçası mı değil mi gibi sorularının sorulduğu ve bu yazarların eserleri Alman Edebiyatı'nın bir parçası olarak kabul edildiği dönem olarak algılanır. Çünkü eserler

Almanya’da Alman okuyucu kitlesi tarafından da alıcı bulmuştur. Bu dönemin en önde gelen konusunu Alman ve Türk toplumunun kültürel farklılıkları oluşturur. Hiciv türünün doruğa çıktığı dönemdir.

3. ve 4. kuşak yazarlar Alman Edebiyatı’nın ayrılmaz bir parçasıdır. Bu dönem yazarlarının ismine bakılmadığında eserin bir yabancı tarafından yazılıp yazılmadığı belli değildir. Hem üslup açısından hem konu bakımından eserler Alman Edebiyatı’nın bir parçasıdır. Psikolojik tahlillerin yapıldığı, yazım kurallarının eksiksiz uygulandığı konu bakımından sadece kültürel farklılıkların değil de her şeyin edebi malzeme olarak işlendiği, yazarların “Türk kökenli Alman Yazarlar” olarak algılandığı dönemdir. Bu kişiler Almanya’da tanınmış ve belirli okuyucu kitlesine ulaşmıştır. Bu duruma tipik örnek Selim Özdoğan’dır.

Yukarıda çok kısa olarak Türk kökenli Almanca yazan kişilerin edebi anlayışları ele alınmıştır. Her ne kadar Hasan Özdemir Almanya’da 2. kuşak Türklerden bilirse de eserleri incelendiğinde 3. ve 4. Kuşak dönem yazarları içinde değerlendirilmelidir. Hem Almanca hem de Türkçe yazdığı şiirleri konu itibarıyla Almanya’da yaşayan Türk kökenli vatandaşların tümünü kapsamaktadır.

Muammer Özdemir için, Türkülere sığmayan	nicht mal lieder können ihn erklären
Sığar mı taputlara	kann er hineinpassen in einen sarg
Hannover de bir yaralı güvercin	in hannover eine verwundete taube
Uçmak ister	will fliegen
Uçmak ister ülkesine	will fliegen in ihr land
Yüreklere gömülen	wer herzen erobert hat
Toprakta değildir mezarı	nicht in der der erde ist dessen in grab
	(Özdemir, 1989, ss. 18.19)

Bu şiir Almanya’da vefat eden ama Almanya’da mı Türkiye’de mi toprağa verilecek olan insanların hüznü yaşam öykülerini ve ikiye bölünmüş dünyalarını anlatmaktadır. Almanya’ya 1960’lı yıllarda göç eden insanlar günümüzde emekli olduktan sonra hayatlarını nerede devam ettirecekleri konusunda ikilem yaşamaktadır. Yukarıdaki şiir değerlendirildiğinde bu ikileme güzel bir örnektir.

Türkçe Almanya’da İkinci Dil

Günümüzde Almanya’da en çok konuşulan ikinci dil Türkçedir. Bu durum Almanya’daki Türklerin nüfusuyla ilgili doğru orantılıdır. Almanya’ya göç eden 1. kuşak zaman içinde içe dönük yazın hayatını oluştururken, 2. kuşağın yarattığı karma dil akımı bazı sorunlarını da beraberinde getirmiştir. 1. kuşağın eğitim düzeyinin yeterli derecede olmaması, 2. kuşağın da anadili olan Türkçeyi yeterli derecede de öğrenememesi ve buna bağlı olarak Almancayı da tam olarak algılayamamaları dil gelişimi açısından

olumsuz bir etken olmuştur. 3. ve 4. kuşakların bu bağlamda anadile ilişkin bilgileri de çok yetersiz düzeydedir. Dolayısıyla Anadil olarak Türkçe yeni kuşaklarda zaman içinde hiç önemli olmayacak gibi görünmektedir. Başka bir ifadeyle anadil yazın dünyasında unutulup gidecektir. Özdemir’in şiirlerini önce Türkçe sonrada Almanca yazmasının nedenleri arasında sadece iki toplumun birbirini anlayabilmesi gösterilemez, o Türkçenin de Almanya’da yaşayan ve devamlılığı olan bir dil olarak kabul edilmesini istemektedir. Dolayısıyla Almanya’da yazan Türk kökenli yazarların neden Türkiye’de okuyucu kitlesi bulamadığını da sorgulamaktadır. Anadilinin hangi dil olduğu ikilemi onun sürekli karşılaştığı sorulardan birisidir. Ağustos 2012 yılında Hacettepe Üniversitesi’nde kendisiyle yapılan görüşmede kısmen de olsa kendisinin de bu ikilemi yaşadığını ifade etmiştir. Çünkü kendisinde çocukluğunu Türkiye’de geçirmiş ve Almanya’ya ailesinin yanına gitmiştir.

Almanya’daki Türk kökenli yazarların her iki dilde yazma isteği olumlu sonuçlar da doğurmuştur. Birçok yazar sadece bir edebi türe bağlı kalarak eserlerini yazmamıştır. Edebi türlerin her alanında eserler başarılı bir şekilde yazılmıştır. Roman, kısa öykü, tiyatro oyunları, film senaryoları gibi türlerde ortaya koydukları eserler Almanya’da en çok okunan ve izlenen en iyiler kategorisinde yer almıştır. Örneğin Selim Özdoğan’ın yazdığı film senaryoları Almanya televizyonlarında ses getirmiştir. Kaya Yanar’ın yazıp oynadığı skeçler (Was gucks du?) Alman televizyonlarında aylarca en çok izlenen programlar arasında girmiş ve çok kültürlülük dalında birçok ödül almıştır. Skeçlerinde sıkça Türkçe cümleler ve Türkiye’ye ilişkin görüntüler yer almıştır. Yaratığı Türk tiplerini izleyici tarafından beğeni toplamıştır. Aynı tipler Özdemir’in şiirlerinde de gözlenmektedir. Belirli kişilere ithaf ettiği şiirlerinde oluşturduğu dramatik unsurlar çok dikkat çekicidir. Her ne kadar Almanca yazmalarına rağmen göçmen köklerinden kurtulamadıkları çok açıktır. Eserlerin yazıldığı dil Almanca olsa da ister istemez köklerine ilişkin imgeler çarpıcı bir biçimde karşımıza çıkmaktadır. Dilek Güngör öykülerinde babaannesinin Türkiye’den geldiğini onun doğduğu ve yaşadığı köyü merak ettiği konusunu sıkça işlemiştir. Bu olgu Amerika Birleşik Devletleri’nde yaşayan insanların köklerini Avrupa’daki bir ülkeye dayandırması ve her ne kadar yüzyıllardır Amerikalı olarak yaşamalarına rağmen İrlandalı ya da İtalyan kökenli olduklarının bilincinde olmaları durumunu anımsatmaktadır. Gelecekte bir gün Almanya’da yaşayan Türklerinde aynı sosyal olguyla karşılaşacakları söylenmektedir ve Dilek Güngör’ün eserleri bu konudan yola çıkılarak yazılmıştır.

Bu konuya ilişkin bir başka olguda Almanya’da yazan yazarların üniversite mezunu olmalarıdır. Dolayısıyla her iki kültüre ilişkin birikimleri edebiyatla uğraşmalarındaki en temel nedendir. Almanya’da oluşan “Türk İmgesi” ne ilişkin yazılan edebi eserler onların bu imgeden duydukları rahatsızlığın temel göstergeleridir. Bu imgelere karşı sergiledikleri çaba sadece doğru anlaşılma istemelerinden kaynaklanmaktadır. Özdemir’in eserlerinde doğru anlaşılma isteği çok belirgin olarak yer almaktadır.

Sonuç

Hasan Özdemir'i Almanya'da şair olarak ön plana çıkaran en önemli nedenlerden birisi şiirlerini hem Almanca hem de Türkçe yazıyor olmasından kaynaklanmaktadır. Bunu yapmadaki amacı her iki toplumunda birbirini anlaması gerekliliğidir. Çünkü şiirlerinde sadece bir kültürü karşılaştırmakla kalmaz her iki kültürün neden birbirini iyi anlaması gerektiği konusu üzerinde de durmaktadır. Birlikte yaşamının önkoşulu bu anlayışa bağlıdır.

Türk kökenli Alman şairi olarak ulaştığı dil ve söylem çözümlemesi ve bunların üzerine inşa ettiği konular toplumsal gerçekliğin en önemli anlayışını ortaya çıkarmaktadır. Toplumsal gerçekliğin en önemli özelliği olan dilin yalın kullanımdan sıyrılıp dili sanatsal bir yapıya dönüştürerek yeni bir üslup geliştirmesi Özdemir'in diğer şairlerden farkını ortaya koymaktadır.

Hasan Özdemir'i önemli kılan bir başka konuda şiir kitaplarını yayınladığı kronolojik sıranın ve ele aldığı konuların Almanya'da gelişen siyasal ve kültürel olaylarla şiirlerine yansımış olmasıdır. Şiirlerini yazdığı ve ele aldığı konular itibarıyla o dönemde gelişen sosyal olgular paralellik göstermektedir. Şiirlerinde yazım kurallarına bilinçli olarak dikkat etmemektedir. Büyük küçük yazımı ortadan kalkmıştır. Yazım kurallarının şiir sanatını kısıtladığı anlayışı şiirlerinde belirgin olarak göze çarpmaktadır. Bu anlayış sadece şiirlerinde değil yazdığı tiyatro oyunlarında da belirgindir.

Türk asıllı Alman şair olarak nitelendirilmesi Özdemir'in her iki kültüre de uyum sağladığını, ancak köklerinden kopmadığını göstermektedir. Aynı zamanda da Alman diline ve kültürüne ilişkin düşüncelerini ve hissettiklerini, geldiği kültürün bakış açısından işlediği çok açıktır. Örneğin birçok şiirini ya birisine ithaf etmiştir ya da şiirlerinde Ayşe, Muammer veya Şükrü gibi Türk isimlerini kullanılmıştır. Buna bağlı olarak yine bazı şiirlerinde de Bernd ya da Jose Oliver gibi yabancı isimler de bulunmaktadır. Dolayısıyla yerel göstergelerinin yanında evrensel göstergeleri her zaman ortaya koymaktadır. Bu nedenle Alman okuyucu kitlesi kendisini Türk asıllı Alman şair olarak nitelendirmektedir. Zaman içinde daha geniş kitlelerinin okuyacağı veya tanıyacağı şair olacağı bir öngörü değildir.

Şiirlerinin başka dillere çevrilmesi şair kimliğinin Almanya dışına çıkacağına göstergesidir. Evrensel yanı bu bağlamda ağır basmaktadır. Bu duruma son aylarda yazdığı şiiri (Aşkın Coğrafyası) „Geographie der Liebe“ somut bir örnektir.

Özdemir'in bir başka özelliği de, şiir kitaplarından da anlaşılacağı üzere, kendi yazdığı şiirlerin hem Almanca hem de Türkçe yazması, şiirlerinin çevirmene gerek duymadan her iki dilde de anlaşılır olmasını sağlamıştır. Bu bağlamda her iki dili iyi bilmesi, çevirmenin aracı rolünü kendisinin üstlenmesini sağlamıştır. En doğru çeviriyi bir şairin kendisinin yapabileceği gerçeği çok dillilikte büyük bir avantajdır. Almancadan Türkçeye veya Türkçeden Almancaya çevrilen eserlerin birçoğunda üslup kaybolmaktadır. Başka bir ifadeyle, bir yazarın oluşturduğu üslup yazarın kimliğini oluşturmaktadır. Çevirilerde üslubun yok olması estetik kaygılarla oluşturulan metinlerin amacı dışına çıkmasına yani okuyucunun doğru alımlamalar yapamamasına neden olmaktadır.

Yukarıdaki paragraftan yola çıkarak Almanya’daki yazarların bazıları sadece kendi eserlerini değil başka yazarların eserlerini de Türkçeden Almancaya ya da Almancadan Türkçeye çevirmektedir. Dolayısıyla çevirmenlik aracılığıyla edindikleri birikim bu anlamda da çok önemlidir. Özdemir yazdığı tiyatro oyunlarındaki konuları yerel mahkemelerde yaptığı çevirilerden yola çıkarak seçtiğini yine kendisiyle yapılan özel görüşmede söylemiştir. Görüleceği üzere sadece üslup bakımından değil konu açısından da Türk kökenli yazarlar çok geniş bir yelpazeye sahiptir.

Yine kendisiyle yapılan özel görüşmede Almanya’da yazan yazarların ekonomik kaygılardan dolayı yazmadığını özellikle vurgulamıştır. Kendi eserlerinin de bu çerçevede değerlendirilmesi gerektiği belirtmiştir. Çünkü Almanya’nın eski başbakanlarından H. Kohl için yazdığı şiir günlük gazetelerde haber olarak yer aldığından söz konusu şiiri ekonomik nedenlerden dolayı yazmadığını özellikle söyleme gereği duymuştur. O şiirini yazma nedeni olarak Kohl ile hem komşu hem de Alman hemşerisi olduğunu belirtme gereği duymuştur. Dolayısıyla bu şiir eski başbakan olan Kohl’a değil komşusu olan Kohl’a yazılmış bir şiirdir. Özellikle “Komşu” kavramını kullanması bu bağlamda çok önemlidir. Özdemir bu kavramla sadece kendi komşularını değil Türkler ile Almanların komşuluk ilişkilerine getirdiği bir eleştiri olarak bakılmasını istemiştir.

Kaynakça

- Deutschland Dergisi (1997). *Türk-Alman Diyaloğu için 16 Proje*. Frankfurt:Societäts Yayınevi Gmbh Şubat.
- Kongar, E. (1989). *Türkiye’nin Toplumsal Yapısı*. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Özdemir, H. (1989). *Was soll es sein*. Mannheim: Anadolu Ekspres.
- Özdemir, H. (1994). *Zur schwarzen nacht flüstere ich deinen namen*. Berlin: Literature im Verlag Das Arabische Buch.
- Özdemir, H. (1998). *Das trockene Wasser*. Berlin: Literature im Verlag Das Arabische Buch.
- Özdemir, H. (2009). *Die Sichtbare Stadt*. Berlin: Ludwigshafen am Rhein Verlag.
- Şahin, S. (2002). Almanya’da usta bir hiciv sanatçısı: Kaya Yanar. *Folklor/Edebiyat Dergisi*. Ankara: UEM Uluslararası Eğitim Öğretim Basımevi.
- Şen, F. (2011). *Almanya’daki Türkler – Entegrasyon veya Gettolaflama*. Berlin: Türkiye Araştırmaları Yayınları.
- Schmidt, H. (2011). *Religion in der Verantwortung*. Berlin: Propylän Yayınevi.
- Zengin, E. (2010). Türk-Alman edebiyatına tarihsel bir bakış ve bu edebiyata ilişkin kavramlar. *Türkiyat Dergisi*, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Enstitüsü Yayınları.
- (Hasan Özdemir ile özel görüşme ve E-Mail yazışmaları mailto:hasan.oezdemir@gmx.de)